

György Réka

„VIGYÉL VISSZA KRISNÁHOZ”

PÁRVÁLASZTÁS ÉS ANNAK TÁRSADALMI ASPEKTUSAI A SOMOGYVÁMOSI KRISNA-VÖLGYBEN

Krisna-völgyi terepmunkám során arra vállalkoztam, hogy beszélgetések által megértsem azt a szabályrendszert, amelynek keretein belül keresik, illetve megtalálják párjukat a somogyvámosi Krisna-tudatú hívők. A párválasztás mindenki számára döntő fontosságú, és különösen az egy olyan vallásos közösségben, ahol egy egész életre szól, és ahol a biológiai szülői család – a legtöbb esetben – kevés szerepet játszik az egyén pár-választásában. Így egy fiatal, szinte egygenerációs közösségben a házasság intézménye az egyetlen forrás a rokoni kapcsolatok megalakítására.

A különböző társadalmi (vallási, ökológiai, alternatív) mozgalmakra jellemző folyamat, hogy a társadalomból való kiábrándultságukat a mozgalom tagjai nemcsak elméleti, hanem térbeli dimenzióban is demonstrálják azáltal, hogy *kivonulnak, kiköltöznek* a társadalomból. Ez a folyamat Krisna-völgy esetében is megfigyelhető. Vagyis nemcsak vallásos indíttatásból döntenek úgy, hogy változtatni akarnak az életükön, hanem krisnás terminussal élve a *kinti világ* bizonytalanságai miatt is. „A megtéréstörténetek három kategóriában helyezhetők el: 1) bizonytalanság–biztonság (a rutinszerű, „unalmas” harmóniától az önpusztításhoz vezető bizonytalanságig). 2) spontaneitás–tudatosság (az esetleges próbálgatástól a tudatos keresésig), 3) életmód–értékrend (az először csak a hogyanra, vagy mindjárt a miértre összpontosítók)” (Kamarás 1998: 63-78). A krisna-völgyiek esetében is mindhárom kategória megfigyelhető. Ugyanakkor az elidegenedés, a jövőkép kilátástalanságának érzete, az egyre gyakoribb válások száma jóval komplexebb társadalmi folyamat, mintsem csak utaljak ezekre dolgozatomban. De már így előljáróban fontosnak tartom kiemelni ezeket a tendenciákat, mivel adatközlőim többsége ezekkel indokolta döntését, hogy miért választotta a Krisna-tudatot és ezen belül is a krisna-völgyi életformát, és miért tudnak (szinte) teljesen azonosulni a völgyben megalkotott párválasztási szabályrendszerrel.

Témaválasztásom két forrásból táplálkozik: egyfelől a generáció kiesésből, a közösség fiatalságából és „megalkotottságából”, másfelől pedig a fentebb említett makrotársadalmi szintű tendenciák hatásából, amelyeket Krisna-völgy esetében az egyén és a család szemszögéből vizsgáltam meg.

Krisna-völgyben nagyon ritka, hogy a családból több generáció is a Völgyben lakik. Általánosabb az a tény, hogy az illető egyén egyedül hozza meg döntését, hogy beköltözik a Völgybe, amely szélsőséges esetben azzal is jár, hogy a hívő elveszíti nem krisnás rokoni, és baráti kapcsolatait. De még az a hívő is, aki többé-kevésbé tartja a kapcsolatot nem krisnás rokonaival, a mindennapokban mégsem támaszkodhat ezekre, hiszen a Völgyben kizárólag Krisna-tudatú hívők lakhatnak. Így függetlenül attól, hogy a hívő tartja a kapcsolatot a nem Krisna-tudatú rokonaival vagy sem, a krisnás egyén nem tudja kamatoztatni rokoni, családi „tőkét” a mindennapjaiban, így a párválasztási döntésében sem.

Azonban arra is van példa, hogy az egyének már házasságban élve *találkoztak*¹ a Krisna-tudattal; és az is előfordul, hogy családostul költöznek be a völgybe (van példa arra is, hogy három generációs a család, de ez nagyon ritka).

Úgy vélem, egy közösség párválasztási mechanizmusainak vizsgálata során elhagyhatatlan a család, családok vizsgálata, hiszen család az a közeg, amelynek kiemelkedő szerepe van a tudás és a kultúra javainak alakításában és továbbadásában, a humán tőke és a közösség egyik motorjaként működik. Az önzetlenség és altruizmus a család minden tagjának fennmaradását célzó, és valamennyi családtagjától elvárt kötelezettség. De mára, makrotársadalmi viszonyokban maga a család mint intézmény formájában, tartalmában, variációiban és funkcióiban jelentősen változóban, átalakulóban van. Erősödő tendencia, hogy a családtagok a szabadidejük nagy részét nem a családdal töltik, hanem inkább a baráti, munkatársi körben (Utasi 2001: 117). A válás megjelenésével és társadalmilag elfogadottá tételével átalakította az addigi család-, és ezáltal a közösség modellt. Virágzik az ún. „*két családos*” modell – miszerint a férj/feleség válás után új családot alapít, de ezzel egyidőben előző házasságából származó gyermekeivel is tartja a kapcsolatot – és az érzelmi kötődések sem adnak minden esetben stabil környezetet a tagjai számára (Utasi 2006: 4).

1 A megtérést nagyon gyakran így fejezik ki a krisnások.

A nagyipar fejlődésével együtt járó meghatározó társadalmi-gazdasági változások (mint urbanizáció, migráció, családi gazdaságok széthullása, családmódok pluralizálódása, individualizálódás) indukálta hatásokra próbál alternatívát nyújtani a krisna-völgyi közösség azáltal, hogy a házasság szentségét konzerválja. Krisna-völgy szempontjából elmondható, hogy ezek a bizalmatlanságot és bizonytalanságot létrehozó tendenciák egy része miatt (is) hozták létre ezt a krisna-völgyi közösséget, hogy ezeknek a folyamatoknak a negatív hatásaitól, úgy, mint individualizáció, városodás, migráció megvédje a csoport tagjait, és egy kiszámítható, biztos, lokális közösséget teremtsenek meg. A válás tiltása – egyes adatközlőim és a vezetőség szerint is – számukra, nemcsak vallási tanítás, elv, hanem érték- és életmódmentés is. Természetesen az egész közösséget véve alapul a válásról alkotott képük és hozzáállásuk ennél árnyaltabb.

Azonban a fentebb említett rokoni, családi háló gyakori hiánya miatt a közösség *kvázi-rokonok* intézményének kiépítésére kényszerült.² Ugyanakkor fontos megemlíteni, hogy a közösség kis létszáma és a lakóhely, munkahely és szabadidő eltöltésére szolgáló tér közelsége miatt jobban megismerhetővé válnak egymás számára a völgylakók, és ezáltal az is elmondható, hogy munkaidejükön kívül a család-dal töltik a fennmaradó idejüket.

Mégsem szeretnék egyenlőségjelet tenni a premodern falusi-, és a krisna-völgyi közösségmodell között, hiszen az utóbbi esetében egy fiatal, megalkotott, tudatosan létrehozott közösség beszélhetünk, így a tagok között nincsen generációkat átívelő ismeretségi és szociális háló. Ez egyrészt bénítóbban hathat a bizalom megelőlegezésére, ugyanakkor a közös ideológia, melynek legfőbb tanítása az egymás krisnás kifejezéssel élve *szolgálata*,³ alapjául szolgál a bizalom megelőlegezéséhez és ezáltal kiépüléséhez. Dolgozatomban tehát azt vizsgálom meg, hogy egy zárt, vallásos közösség miként és hogyan próbál alternatívát nyújtani a 21. század társadalmi változásaira, tendenciáira. Másfelől, hogy milyen tanítások, szabályok mentén zajlik a párválasztás és annak menete. Véleményem szerint ahhoz, hogy a család, mint a társadalom alapsejtje erős motorként tudjon működni, kikerülhetetlen életszakasz a párválasztás időszaka, a kutató számára

2 Ezt a későbbiekben még bővebben kifejtem.

3 Szolgálat: Tipikus krisnás kifejezés, amely alatt a teljes odaadást értik Krisna és a többi hívó felé. A szolgálat egyfajta alázkodó attitűdöt jelent minden és mindenki irányában.

pedig kikerülhetetlen kutatási terület a *partnerszerek mechanizmusok* vizsgálata. Azaz annak vizsgálata, hogy ki, kivel és miért házasodik? (Bukodi 2002: 9)

Kutatásomat két hetes résztvevő megfigyeléssel töltöttem, melynek során összesen 18 adatközlővel készítettem interjút. A két hétből az elsőt 2009 tavaszán, a másodikat őszén töltöttem a Völgyben, illetve 2010 nyarán a Krisna-völgyi Búcsún önkéntesként segítettem, ahol megfigyelhettem egy védikus esküvői szertartást. A dolgozatomban felhasznált idézetek a krisna-völgyi beszélgetőtársaimtól, tehát saját gyűjtésemből származnak, az idézetek során álnevekkel láttam el adatközlőim neveit, hogy anonimitásukat megőrizzem. A dolgozatomban olvasható anyag az általam vizsgált időszakban volt érvényes, azóta, még ilyen rövid idő alatt is több minden változhatott (és meg is változott). Különösen igaz ez azért is, mert ahogyan már említettem, egy folyamatosan formálódó, fiatal – alig húsz éves – közösségről van szó, amelyet a megalakulása óta az jellemmez, hogy az élet minden területén intézményesül, szerveződik, és ezáltal változik.

Krisna-völgy megalakulása, rövid története

Krisna-völgy egy jelentős történelmi múlttal rendelkező somogyi község, Somogyvámos határában terül el 260 hektárnyi területen. Somogyvámos a Balatontól délre a Fonyód és Kaposvár közötti úton helyezkedik el. Krisna-völgy Indiai Kulturális Központ és Biofarm 1993-ban alakult meg. Ma 136 fő él a völgyben, és 38-an a faluban, Somogyvámoson.⁴ Krisna-völgy a magyarországi Krisna-tudatú hívők szakrális központja, szigorú szabályokkal rendelkező vallásos közösség, amely az ősi védikus⁵ irodalomból és a hinduizmus vaisnava filozófiájából, azon belül is a *Gaudiya vaisnavizmus*, a tehénpásztor Krisna kultuszából táplálkozik. Alapítója a Krisna-inkarnációnak tekintett Caitanya (1486–1534). Tanításának alappillére a Krisna és a hívők közötti szeretet-kapcsolat, és az a tézis, hogy Isten – nemtől és kaszttól függetlenül – egy meghatározott vallásgyakorlat mellett mindenki számára elérhető.

4 Ezek az adatok 2010. áprilisára vonatkoznak.

5 A hinduizmus iratait összefoglaló néven „védikus írásoknak” nevezhetjük. Például a négy Veda, a Mahábhárata, Rámájána című eposzok. I.e. második és első évezredben keletkezett iratok, melyek a hindu vallás alapját képezik. A védikus szó jelentése: a Védákkal kapcsolatos, rájuk vonatkozó.

A Krisna-hívők hisznek a lélekvándorlásban, mely szerint az emberi lét célja az anyagi kötelékektől és a karmától való megszabadulás, így juthat vissza ugyanis a lélek Istenhez a lelki világba. Az emberi létformáig sok születés és halál útján jut el a lélek, és az emberi cselekedeteknek visszahatásuk van, amelyek befolyásolják a lélek további újjászületését vagy megváltási esélyét. Mint korábban már említettem: a Krisna-völgyi közösség szigorú szabályokkal rendelkező közösség, amely szabályokat a gyakorlatban a körülményekhez igazítva alkalmazzák. Ez alól kivételt jelent a négy alapszabály,⁶ amely minden beavatott,⁷ völgyben lakó Krisna-hívő számára kötelező. Úgy tartják, hogy a szentírások az élet minden területére választ, útmutatást adnak. Krisna-völgyben a szentírások által leírt, tökéletesnek tartott társadalmat (krishnás terminussal: lelki társadalom) próbálják megvalósítani. Ezt a következőképpen kell elképzelni: szanszkritul *varnásramának* hívják, ami négy *varnából* (társadalmi rendből), és négy *ásramából* (lelki rendből, életszakaszból) áll. A négy áram a következő: vannak a *brahmácsárik*, ők az egyedülálló hívők, ebbe a csoportba tartoznak a tanulók, tehát a gyerekekkortól egészen huszonöt éves korig terjedő életszakaszt fedi le ez az áram. De ide tartoznak azok is, akik nem akarnak családot alapítani, őket – narancssárga viseletükről – *sáfrány ruhásoknak*⁸ nevezik. Ezután következik a *grihaszthák*, azaz a családosok kategóriája, ők azok akik jegyben járnak, illetve akik már összeházasodtak, és gyermeket nevelnek. A következő lelki rend a *vánapraszthák* rendje, ők az idősebbek, akik már

6 Ez a négy szabály a következő:

1. húsevés beszüntetése könyörületesség az állatok iránt, ugyanakkor fejleszti az együttlétre való képességet;
2. kábító- és mámorítószerektől való tartózkodás a lemondásnak, a mértékletes életmódnak kedvez;
3. korlátozatlan nemi élet elkerülése biztosítja a belső tisztaságot;
4. szerencsejátékok és a pénzügyi spekuláció elkerülése pedig abban segít az embernek, hogy igazmondó és becsületes maradjon. (<http://krisna.hu/w/?q=node/182> letöltés dátuma: 2010. 10. 24.)

7 Két avatás van. Az első avatáskor kapják meg a szanszkrit nevet. A második alkalom a bráhmána avatás, vagyis amikor a papok kapnak avatást a lelki tanítómesterüktől. Ezt úgy is nevezik, hogy „kétszer született” lett. Vannak avatatlan hívek is, elfogadott tanítványnak számítanak, a guru elfogadja, de rájuk a négy szabály nem kötelezően vonatkozik.

8 Sáfrány ruha: narancssárga öltözéke a szerzetes, cölíbátust választó bhaktáknak. Sáfrányosok, sáfrány ruhások, tipikus krishnás megfogalmazás.

teljesítették a családi kötelességeiket, nem kell foglalkozniuk a gyermekneveléssel, hanem teljességgel a lelki élet felé tudnak fordulni. Az utolsó áramot *szannyászi*-nak nevezik, ide tartoznak a lelki tanítómesterek, akik ténylegesen csak a lelki étellel foglalkoznak. Mind a négy lelki rendnek az a célja, hogy a hívők a Krisna-tudatot az áramnak megfelelően, tehát tökéletesen tudják gyakorolni. Látható, hogy mindegyikben van lemondás, mindegyik alapja a lelki élet és Krisna szolgálatának gyakorlása.

A gyakorlatban azonban ilyen tökéletes, nem ilyen teljes a Krisna-völgyi társadalom, hiszen ahogyan már fentebb említettem a közösség alig húsz éve jött létre, és nem minden korosztály, generáció képviselteti magát. A völgyben lakók többsége a brahmácsári és grihaszta áramba tartozik.

A völgyön belül ún. *osztályok* szerint dolgoznak a Krisna-hívők. Az ismerkedés leginkább azokkal az egyénnel lehetséges, akiknek ugyanaz a munkájuk, vagyis azonos osztályba tartoznak. Az illem és az elv szerint nők és férfiak nem beszélgethetnek egymással, kivétel, ha házastársak, rokonok, és ha egy munkakörben dolgoznak. Ebben az esetben ugyanis kivitelezhetetlen, hogy ne szóljanak egymáshoz, de (elvileg) ilyen esetekben is csak a munkakörrel kapcsolatos témákról beszélgethetnek. Feltételezem, hogy az azonos munkakör, a mindennapos találkozás nagyobb lehetőséget, alkalmat ad az ismerkedésre. Vagyis az egy helyen dolgozók nagyobb potenciállal rendelkeznek a későbbi partnerválasztásban, a házassági piacon belül külön halmazokat jelentenek. Ugyanakkor ezen elv mentén haladva kiviláglik, hogy a vezetőség is egy osztályt alkot, és ez térbeni elkülönülést is jelent.⁹ Ezért felmerült bennem, hogy valószínűsíthető az azonos osztályon belüli magasabb partnerszelekció. Fontos adat, hogy az osztályok közötti átjárás nem lehetetlen. Ha a vezetőség úgy látja jónak, áthelyezik másik munkakörbe.¹⁰

Párválasztással kapcsolatos tanítások

Interjúbeszélgetéseim során mindegyik adatközlőm kiemelte azt a fajta mentalitást, amely körbefonja a krishnás terminussal *bhakták*, azaz hívők mindennapját, a másokkal való interakciójukat. Legszenbetűnőbben a megszólítás során tudunk erre következtetni: a nőket matadzsinnak (jelentése:

9 Közös irodában, épületben dolgoznak.

10 Kérdés, hogy a munkakör váltását kedvezményezheti-e az illető bhakta vagy csak a vezetőség, ez további kutatást igényel.

anyácska), a férfiakat prabhunak (jelentése: mester) szólítják. A mester megszólítás hívja fel a figyelmet arra a tiszteletteljes, szolgálai aspektusra, amiről már a fentebb szó esett. A prabhu megszólítás arra is utal, (a feleség is sokszor így hívja férjét), hogy számára a férj egy guru.¹¹ Vagyis „A férjnek az a feladata, hogy a feleségét hazavigye Krisnához.”¹² A Krisna-hit tanításának lényege, hogy az élőlények nem testek, hanem lelkek. És a lelkek ún. „eredeti természete” az, hogy szolgálják a másikat. Tanításaik szerint a kapcsolatokban kell keresni a boldogságot, nem pedig az anyagi dolgokban, ugyanis krisnás terminussal élve az *érzék-kielégítő mentalitás* csak ahhoz vezethet, hogy az ember minél több javat halmoz fel, észre sem véve, hogy a megszerzett tárgyak által okozott öröm csak ideig-óráig tart. Viszont, ha valaki a kapcsolatokban találja meg a boldogságát, és egyértelműen a legfontosabb kapcsolat a Krisnával való kapocs, akkor nem lesz szüksége anyagi javakra, mert szerintük boldogságot csak ez a szolgálai kapcsolat tud nyújtani az embernek. Tanításuk szerint mindehhez hozzájárul még a kéjes mentalitás, a mohóság és a büszkeség kizárása, enélkül elképzelhetetlen a tiszta, örök kapcsolat megteremtése. Ez az ún. *szolgálai hangulat* az alapja, hogy kapcsolatot tudjanak teremteni Krisnával és bárki mással.

Párválasztás

Terepmunkám során megvizsgáltam a párválasztás fázisait, az ismerkedéstől egészen a házasságig.

A párválasztás menete

„Általában úgy történik, hogy egy idő után felmerül az emberben az igény, hogy szeretne családot, meg illyesmí és akkor vannak itt idősebb házaspárok, akikkel szoktunk menni segítséget kérni. Vagy ha szeretne valaki, úgy mondják hivatalosan, hogy ásramoát váltani, az már egy másik életrend. A tanuló időszakból a családosa szeretne lépni, akkor vannak általában személyek, akik segítenek ebben. Mert mi így fiúk, lányok nem nagyon ismerjük egymást. Nem tudjuk, hogy kinek milyen a természete, meg semmit. Maximum akkor, ha valakik együtt dolgoznak. Vannak, akik ugye ismernek minket, hogy kinek milyen a természete, és akkor tőlük szoktunk segítséget kérni, és ők mondják meg, hogy összeillene-e azzal a személlyel.”¹³ Miután megfogalmazódott az egyénben az igény,

hogy ismerkedni, házasodni szeretne, megkeresi az ún. *autoritását*,¹⁴ azaz vezetőjét. Ha az egyénnek nincsen konkrét választottja, szerelme, az autoritás néz utána, hogy kik szeretnének még házasodni és ezek névsorát megmutatja a párt kereső egyénnek. A társulni¹⁵ vágyó fiatalok együtt is megkereshetik az autoritást, majd az autoritás és az asztrológus a két fiatallal együtt megfigyelik a pár kompatibilitását. Ezt az asztrológus¹⁶ védikus horoszkóppal számítja ki. Ennek során többféle szempontot vizsgálnak, így például az elme-, fizikai-, természetbeni kompatibilitást. Ezekre pontszámokat kapnak, és az összesített pontszám alapján kapnak egy százalékos eredményt. Az eredménnyel kapcsolatban az a vélekedés a Krisna-völgyiek körében, hogy az ideális eredmény 65-80% körül mozog, mind az ennél alacsonyabb, mind a magasabb rosszabb, nehezebb kimenetelű lehet. Erre nagyon frappáns magyarázatot adott nekem Balázs, ezért őt idézem:

„Minden kapcsolatot lehet működtetni, tehát egy 20-10%-osat is, csak valahogy az nem mindegy talán, hogy hát ti is tapasztaltatok gondolom, hogy van, hogy egy másik személlyel annyira megértitek magatokat egymással, hogy annyira egy hullámhosszon vagytok, hogy már kitaláljátok egymás gondolatait. Vagyis nem kell plusz, extra energiákat befektetni, hogy a kapcsolat gördülékenyen tudjon menni. És minden szép és jó. De valakivel meg lehet, olyan keményen kell dolgozni, hogy úgy nincs meg ez a dolog. Szóval itt is lehet, egy úgymond gyenge kompatibilitású kapcsolatot fenntartani, jót kihozni belőle, csak nem mindegy, hogy az energiák 80%-a megy el arra, hogy valahogy életben tartsa a családi életet, és marad mondjuk 20% a lelki életünkre. Mert nekünk Krisna-hívőknek nagyon fontos, ez a prioritás, az életünk minden területén. És erre épül a családi életünk is, hogy lelkileg gazdagodjunk, tökéletesedjünk, és hogy elérjük az önmegvalósítást. És ez nagyon fontos, hogy mennyi energiát tudunk befektetni, és ez a nagyon jó egy olyan partnerrel, aki tényleg nagyon jó.”

Ha a társulandók megfelelőnek tartják egymást, az ismerkedési folyamat a egyhónapos szakaszába lépnek, amikor heti egyszer találkozhatnak az ún. *mentor házaspár* (egy idősebb, a párválasztási fo-

11 Guru: lelki tanítómester.

12 Részlet Borbálával készített interjúmból.

13 Részlet Sára matadzsival készített interjúmból.

14 Autoritás: átfogó fogalom, azokra a személyekre használják, akik Isten előtt felelősséget vállalnak a Krisna-hívőkért egész életén keresztül. Például, a lelki tanítómester, a templomvezető.

15 Társulás: krisnás kifejezés. Általánosabb értelemben az együtt járás időszakát értik alatta, de a barátkozására is alkalmazzák, igaz e jelentésében jóval ritkábban.

16 Asztrológus. A farmon nincs.

lyamatot segítő és felügyelő házaspár)¹⁷ házában. A mentor kiválasztása a következőképpen történik: „Tehát általában választás útján történik a kiválasztás, de van olyan is, hogy csak egy szabad pár van, akkor egyértelmű a döntés. Az első alkalommal tisztázzák a két fél jövőbeli elképzeléseit. Az egy hónapos időszakban a társulók nincsenek bejelentve a közösség előtt, az esetleges negatív kimenetel miatti megbélyegzés elkerülése érdekében. A bejelentésre a havonta megtartandó gyűlésen kerül sor, ahol a mindennapi élettel kapcsolatos eseményeket tárgyalják meg. A templom prezidens mondja ki az áldást rájuk”.¹⁸ Innentől kezdve válik hivatalossá a társulás. Ez abban is megnyilvánul, hogy a matadzsi ekkor teszi fel először a *bindit*,¹⁹ amit a nő a homlokára, a szemöldök közé fest fel. Így mutatva a közösség felé, hogy „elkelt”.²⁰ A férfiaknál nincsen különösebb megkülönböztető jel, csak a gyűrű.²¹

17 A mentor tehát egy idősebb házaspár, akik a párválasztás utáni időszakban segítik a fiatalokat. Az első egy évben szinte csak az ő jelenlétükben találkozhatnak egymással a szerelmesek.

18 „Ez egy várva várt rész amúgy ezeknek az összejöveteleknek, meg főleg ugye a lányoknál. Nálunk még annyit elmondanék, mert kicsit speciális volt, mert, ahogy mondtad A. matadzsi, ez az első szakasz, mikor még nincsen bejelentve, akkor egy hónap alatt van négy találkozás, és nekünk kettő ilyen alkalom volt, és akkor pont úgy jött ki, hogy a gyűlés, pont azután volt, hogy mi kétszer találkoztunk. És akkor már biztosak voltunk. Nem is kérdezték minket, hogy na, most akarjuk-e folytatni vagy sem? G. S. (a templom prezidens - a szerk.) beszédére teljesen nem emlékszem már, de valahogy kiprovokálta, hogy volt már két pár, akit bejelentett, akik fixek voltak. Szébbek voltak (nevet a szerk.) vagy már régebb óta ismerték egymást, és akkor így nagyon ki akarta ugrasztani a nyulat a bokorból, mert így kérdezte az embereket, hogy: „Nem, nem hagytam ki valakit?” Akkor a lányok már nagy sugdolózásban voltak, arról az oldalról már nagy sugdolózások meg mutogatások jöttek. És akkor így mutogattak a mentorunkra, aki az az idősebb házaspár, aki bennünket segít. És akkor így kérdezte a G.S. (templom prezidens - a szerk.), hogy: „Na, hogy áll az a dolog?” Akkor még nem is mondta ki, és csak annyit mondott a mentorunk, hogy: „Nagyon kedvezőek a bolygók állásai!” És akkor így mondta a templom prezidens, hogy jó, akkor kimondjuk a birodalmi áldást. És akkor be lettünk jelenve és akkor mindenki nagyon örült, boldog volt.” (Részlet Balázssal készített interjúmból.)

19 Bindi: kunkumból, egy Indiából származó porból készült piros anyag.

20 Másik jel a matadzsiéknál a szindur, amit a védikus esküvőn festi fel a férj a feleség hajába, a választéknál.

21 Férfiak esetében a sáfrány ruha az, ami jelzésértékű. Vagyis, hogy nem akar nőülni.

Az egy hónapos időszakot követi egy három hónapos szakasz. Ebben az időszakban hetente kétszer lehet találkozni a mentor társaságában. Ezután – pároktól függően – következik egy fél vagy egy éves intervallum, még ez is a mentor jelenlétében zajlik, de ekkor már minden nap találkozhatnak. Majd körülbelül egy-másfél éves időszak következik, amikor már nem csak a mentornál, hanem bárhol találkozhatnak a felek. Általában ekkor kerül sor a család-, és rokonlátogatásra. Elvileg a pár összeköltözése csak az esküvő után lehetséges, mégis több olyan esettel találkoztam, amikor ez az elv nem vonatkozott a társulandókra. Példa erre Sára matadzsi története, akinek mozgásszervi problémája miatt ki kellett költöznie a farmról a faluba, és anyagi gondjai miatt ott együtt lakhatott párjával.²² A társulás felmondására, megszakítására az esküvőig van alkalma a jegyeseknek. Először többnyire a polgári esküvőre kerül sor, aminek ők nem tulajdonítanak nagy jelentőséget, inkább csak egy *gesztusként* működik a nem krisnás hozzátartozók felé. A védikus esküvőnek a búcsú ad helyet. A testi érintkezés a gyermeknemzésre korlátozódik, minimálisra csökkentve az apró érintéseket is.

A társulás szabályozásának rövid története

Krisna-völgy a kezdeti évek óta hatalmas fejlődésen esett át. Ehhez hozzájárult az a racionalizáció, amely a mindennapi életük szinte minden területén megfigyelhető. Krisna-völgy megalakulásakor a társulás teljesen strukturálatlan volt, mivel a Völgy létrehozásának lázában, a közösség szervezésénél a párválasztás egy ideig nem került a látótérbe. Az idő előrehaladtával az intézményesülés, és a racionalizáció folyamata miatt a párválasztást is elkezdtek szabályok közé szorítani. A kezdeti időkben annyi kikötés volt csak, hogy egy évig kell jegyben járni az esküvő előtt, de nem volt kiépítve a mentorság, az autoritások efféle feladatának intézménye. Idézem két adatközlőmet, hogy miként látták ők a kezdeti éveket:

„Még az eredeti rendszer az úgy volt, hogy egy évet kellett, hát mi úgy hívjuk, hogy társulás, praktikusabban ez az együtt járásnak felel meg, csak kicsit szigorúbb. És ez először egy év volt. És aztán, hát általában a lelki tanítómester javasolt így párt nekik, a lányoknak vagy a fiúknak, akik így szerettek volna megházasodni. És aztán kiderült, hogy olyan fene gyorsan történt, mert

22 Azóta ez a társulás felbomlott. Ennek okait nem tudom, mivel az említett hölgy már a faluból is elment.

hogy itt igazából mi nem ismerjük a fiúkat. Annyira gyorsan eltelt az az egy év, úgy minden alap nélkül, hogy az alapján döntötték el, hogy összeházasodnak, hogy tetszik-e a másik. És tudod, az így egy idő után elmúlhat, vagy jöhet egy szebb vagy valami, és akkor ezt úgy nehéz egybetartani. És aztán, ahogy teltek az évek, hoztak egy döntést, hogy legyen három év a társulás, és akkor abból egy év az csak annyi igazából, hogy tanulgatják egy mentor vagy egy vezető segítségével, hogy pont mi is az, hogy képbe legyenek, hogy ki is az a másik. Hogy pont mit jelent, hogy védikus házasság és hogy kerüljük ki a buktatókat és ilyenek. És úgy másfél év az, ami olyan, mint régen mondjuk az egy év, hogy mehetnek ide-oda. Szülőkhöz, barátokhoz látogatóba, csinálhatnak együtt szolgálatot. És akkor ez úgy jobban működik.”²³

„Ez így az idők folyamán alakult így ki, mikor kezdődött a farm, akkor úgy volt, hogy az egyik fiú elkezdett udvarolni egy lánynak és akkor, ha kinéztél az ablakon, mindenhol csak szerelmes párokat lehetett látni, sétálgattak meg üldögéltek a fűben. És akkor, hogy ez ne így legyen, na kapnak egy helyet²⁴, vigyáznak rájuk, ne történjen semmi baj.”²⁵

Így a kezdeti évek után a vezetőség úgy határozott, hogy ezt a helyzetet szabályozni, strukturálni kell. A vezetőség a völgylakók számára a legszembetűnőbb változtatást a társulás idejében hozta meg, amely egy évről három évre tolódott ki. De ahogyan ezt már fentebb kifejtettem, a társulás időszakát az egyéni helyzetektől függővé teszik. Ennek elvi magyarázata az, hogy az egy év rövidsége nem elegendő ahhoz, hogy az egyén megismerje a másikat, és egy életre elkötelezze magát mellette. Másrészt pedig erényként kezelik az állhatatosságot, vagyis azt, hogy adott esetben képes várni, és kiktartani szerelme, társa mellett. Harmadrészt, és ez számukra a legmarkánsabb, a társulás időtartamát a lelki érettség szintjétől is függővé teszik. Ha az autoritás úgy véli, hogy még lelkileg éretlen az egyik vagy mindkét fél, akkor a társulás halasztását, hosszabbítását javasolja.

A társulás időszaka korfüggő. Harminc éves kor alatt ajánlott a három év, de harminc éves kortól ez az idő lerövidülhet egy évre.²⁶ Elmondásuk szerint mindez a párokon, a lelki érettségen múlik. De több olyan esettel találkoztam, amikor a pusztá szimpátia, vagy éppenséggel a vezetői státusz miatt rövidül-

hetett a társulás ideje. A társulás struktúrájába kvázi rokonokat helyeztek el a mentor házaspár, vagyis egy idősebb házaspár személyében, amelyre azért volt szükség, hogy példát tudjanak mutatni a fiatal társulók számára. A közös beszélgetéseken kívül, a fiatalok segítenek a mentor házaspár háztartásában is, a feleség és férj szerepeket láthatják, eljátszhatják, és így elsajátíthatják. A reszocializáció folyamatában ez egy fontos állomás Krisna-völgy esetében, hiszen kialakult az az idősebb generáció, amelyik már tapasztalatból segíthet a fiatalabb hívőknek.²⁷

Egyéni, eltérő esetek

Ebben a fejezetben egy konkrét párválasztást szeretnék bemutatni, amely több szempontból is eltér a szabályokban megfogalmazott társulási menttől. Egyfelől a nő, nevezzük Lilinek már elmúlt harminc éves, illetve kétszer annyi ideje élt már a völgyben, mint Tamás, mostani férje. Így ezen a téren is különbségek adódtak. Lili mesélte el nekem történetüket, így az ő szemszögéből láthatjuk meg ezt a folyamatot. Lili nézte ki magának a fiút – a krisnás párválasztási etikettben nincs olyan szabály, elv, miszerint csak férfi kezdeményezhet –, aki jóval fiatalabb volt nála Krisna-tudatos szempontból. Lili elment a templom prezidenthez, és elmondta neki, hogy házasodni szeretne, és hogy kivel. A templomvezető azonban Tamás krisnás fiatalsága miatt arra intette a lányt, hogy várjon. Lili várt, majd bizonyos idő elteltével megint megkereste a templom prezidentet, hogy házasodni szeretne, így a vezető megkereste Tamást, és megkérdezte, hogy mi a véleménye a házasságról. Tamás válaszul sáfrány ruhát vett fel, vagyis szerzetesként folytatta krisna-völgyi életét, mondván, még nem gondolkozott a házasságon, és egyelőre nem is szeretne. Így Lili várt még egy évet, amíg elfoglalta magát utcán való könyvosztással, majd mikor visszatért a völgybe, ismét meglátogatta a templomvezetőt, aki ekkor más személyeket ajánlott neki, hogy kik szeretnének abban az időben még társulni, de Lilinek egyik sem volt szimpatikus, így ismét várt. Imádkozott, hogy jó férje és harmonikus házassága legyen. Még két évig várt Tamásra, aki mindvégig szerzetesként élte mindennapjait a völgyben. A két év után Tamással beszélt a templomvezető és a helyettes, hogy gondolja át a házasságot, hiszen már lelkileg érett hozzá. Tamás, egy kis unszolás után végül úgy döntött,

23 Részlet Borbálával készített interjúmból.

24 Ez a hely a mentor házaspár háza.

25 Részlet Lilivel készített interjúmból.

26 Elsősorban a nők szempontjából, mivel a gyermekvállalás kockázati körülményeit figyelembe veszik.

27 Fiatalabb hívő alatt nem feltétlenül a korára gondolok, hanem ahogyan a völgylakók mondják, a Krisna-tudatban fiatal, a lelki életben.

változtat az életén, és társulásba kezd. Azonban arra a kérdésre, hogy kit választana, ő azt felelte, hogy kit nem, és épp Lili matadzsit emelte ki. Lili tudja, hogy férje nem szerelemből vette el őt, hanem azért, mert ezt javasolták neki. És azt is tudja, hogy Tamás azért egyezett végül bele a házasságba, mert úgy gondolta: a lelki tanítómestere jobban tudja, látja, hogy mi jó neki, hisz ha az egész farmot tudják irányítani, akkor az ő életét is. Így végülis elkezdték a társulást. Két év társulás után tartották meg a védikus esküvőt, és nemrég megszületett első gyermekük. Lili a beszélgetésben kiemelte, hogy a kezdeti nehézségek ellenére nagyon jól megvannak együtt.

Faluban – völgyben élők társulási különbségei

A faluba, Somogyvámosba való beköltözés oka sokszor a kényelem,²⁸ mivel rájuk nem vonatkoznak azok a szigorú feltételek, mint krisnás terminussal a *bentlakókra*. Így különbséget lehet tenni aszerint, hogy kire miként vonatkoznak a társulási szabályok (a társulás menete, ideje, a találkozások száma, a mentor házaspár jelenléte), hogy a Völgyben vagy a faluban (vagy ahogyan ők fogalmazzák: „kint”) él az illető hívő. Így például a faluban élő hívőknek nem kötelező betartaniuk a négy alapszabályt (ami egyébként a Völgybe való beköltözésnek az egyik feltétele), a párválasztásukat nem követik figyelemmel,²⁹ és nem kapnak mentor házaspárt. A faluban és a Völgyben megnyilvánuló különbségeket ismét egy konkrét példával szeretném bemutatni. Ebben az esetben is a lánnyal (Sára) készítettem interjút. Több éven keresztül élt Krisna-völgyben, ahol a központi irodában dolgozott a turisztikai osztályon, majd egészségügyi problémái miatt úgy döntött a vezetőség, hogy költözzön ki a völgyből, ezzel megkönnyítve a mindennapjait, ugyanis a Völgyön belül például nem lehet alkalmazni háztartási gépeket, így mosógépeket sem. Másik fontos szabály

28 Természetesen nem állítom, hogy minden esetben a kényelem áll a faluba költözés mellett, de nem elhanyagolható tényező.

29 Egy eset alapján vontam le ezt a következtetésemet. Az egyik férfinak nem Krisna-tudatos a párja, a férfi bent dolgozik a völgyben, de kint lakik a faluban. Nem Krisna-hitű nem lakhat bent a völgyben, de ezzel még nem zártam ki azt a tételt, hogy nem foglalkoznak a faluban élők társulásával. További kutatást igényel ennek bebizonyítása. Mindenesetre különbséget kell tenni a krisnás párok, és a „félíg” krisnás párok között, illetve hogy a völgyben vagy faluban dolgoznak vagy sem.

azonban, hogy a ruhát minden nap ki kell mosni, amely a Völgyön belül kézzel történik.³⁰ E döntés után, szerelme élete is megváltozott: vállalkozásba kezdett, és kiköltözött a völgyből. Elmondásuk szerint anyagi megfontolások miatt kezdeményezték a vezetőségnél összeköltözésük engedélyezését. A vezetőség egy közös beszélgetés után beleegyezett az összeköltözésbe. Sőt, ők lettek az első olyan a faluban társuló pár, akik kaptak mentort.³¹

„Persze nem teljesen ugyan olyan, mint az itteni-ek esetében, mert a bentiek esetében ez úgy van, hogy a társulás elkezdése, tehát egy hónap az a próbaidő, amikor még nincs bejelentve. Akkor egy héten egyszer találkoznak a mentornál és beszélgetnek, együtt is és a mentorról is. A mentor ugye segít a dolgok elkezdésében. Ő kezdi a beszélgetést például, és aztán a bejelentés után is általában hat hónapig a mentor házában találkoznak. Tehát ilyenkor már lehet, hogy a mentor nincs velük, csak akkor, ha ők szeretnék beszélni vele. Tehát ilyenkor ketten beszélgetnek, segítenek esetleg a házimunkában a mentor családnak, megvacsoráznak satöbbi. És aztán akkor, persze közben adódhat már olyan is, hogy a mentor megengedi, hogy mondjuk, sétáljanak kettesben, vagy ilyenkor már a folyosón nyilvánosan beszélgetnek, amikor már a bhakták is tudják, tehát be van ez jelölve. Na, most nálunk ez nem teljesen így volt, mert mi már ismertük egymást és ezért más a helyzetünk egy kicsit. Tehát mi úgy megyünk a mai napig is a mentorhoz, hogyha valamilyen problémánk van, illetve ha ő mondja, hogy van egy téma, amiről szeretne beszélni velünk. Tehát akkor ott töltünk nála egy kis időt. Szóval az is változó, hogy ezek az idők meddig tartanak.(...) Tehát megvan egy séma, megvan egy szisztéma, de mindenkinek figyelik az egyéni igényeit is.” (...) Minekünk egy szempontból egyszerűbb helyzetünk van, ha azt az aspektusát nézzük, hogy mi szeretnénk együtt lenni, és ezt mi megtehetjük. De egy szempontból meg nehezebb, mert ott van tényleg az, hogy nekünk máshogy alakult, kicsit szenvedélyesebb, persze a természetünkből is adódik. De mindenkinek meg van írva az útja. Tehát nekünk ezt kell vinni, ezt kell teljesíteni, erre kell figyelni, hogy így próbáljunk meg mindig Krisna-tudatosak lenni, tartani a négy szabályt is és satöbbi. Szóval ez is egy kihívás.”³²

30 A mindennapos ruhamosás azokra vonatkozik szigorú jelleggel, akik a Templomban dolgoznak, azok közül is azoknak, akik az oltáron, vagyis a múrtík imádata és tisztán tartása a feladatuk.

31 Ennek okairól egyelőre nem tudok, célom ezen okok és körülmények felkutatása.

32 Részlet Sárával készített interjúból.

Ahogy az idézetből is megtudhatjuk a megismerkedésük története rendhagyó. Sára az interneten keresztül ismerkedett meg párja, Vilmos édesanyjával, ugyanis munkájából adódóan az volt a feladata, hogy az interneten keresztüli tartsa a kapcsolatot a Krisna-tudat iránt érdeklődőkkel, és válaszolnia kellett az érdeklődők által feltett kérdésekre. Vilmos édesanyja azért írt, mert fia megtérését nehezen tudta elfogadni, és úgy gondolta, ha jobban megismeri a Krisna-tudatot, akkor fia döntését is könnyebb lesz elfogadnia, vagy akár megértenie. Idővel Sára és az anyuka között elmélyült a kapcsolat, mivel Sára segített neki elfogadtatnia vele fia döntését. Vilmos bizonyos idő után beköltözött a völgybe. A fiút és édesanyját, fia látogatásakor Sára vezette körbe a farmon, mivel ez is része volt szolgálatának. Ekkor nyílt lehetősége a fiataloknak arra, hogy beszélgesse egymással. Sára elmondása szerint a szimpátia már az elején érezhető volt, és nem sokkal később a Vilmos megemlékezése Sárának. A későbbiekben a közösség, a vezetőség előtt is egyre nyilvánvalóbbá vált a két fiatal szimpátiája, szerelme, így az autoritásaik, arra hivatkozva, hogy még kevés ideje élnek a Völgyben, és a lelki érettségben is kell még fejlődniük, késleltessék a társulás menetének elindítását. Így vártak is egymásra egy évet, majd ekkor történt, hogy Sára mozgásszervi problémái miatt kiköltözött a völgyből és követte őt Vilmos is.

A történethez hozzátartozik, hogy ma már Sára elköltözött a faluból, és információim szerint a társulást is felmondták.

Válás

A válás, tanításuk szerint tiltott és elképzelhetetlen, mivel szerintük pontosan annak a mentalitásnak mond nemet, ami a Krisna-tudat egyik alappillére: a már fentebb említett *szolgai mentalitásnak*, az önzetlen, odaadó szolgálatnak. Ami a házaspárok életében, egymáshoz való viszonyában is alapvető.

A válás tehát elvileg nem lehetséges, de a gyakorlatban mégis előfordul. Például váló indok lehet, ha az egyik fél otthagyja a Krisna-tudatot.

Terepmunka-tapasztalat

Terepmunkám során kirajzolódott, hogy a gyakorlatban a farmon élők között több aspektusból nézve is vannak egyenlőtlenségek. Ilyen például a vagyoni helyzet alapján létrejövő különbségek, mivel a Krisna-hívók rendelkezhetnek magántulajdonnal, melynek nagyságát semmi sem korlátozza.

Ezzel ellentétben egyes hívők teljesen az egyházra bízzák magukat, vagyis pusztán ellátás fejében dolgoznak a Völgyben. Vannak, akik ezt a kiszolgáltatottságot, függést nem tudják vállalni, így ők – általában a családostok – fizetség fejében dolgoznak a Völgyben. Végül vannak olyanok is, akik saját vállalkozást visznek, és a fizetésük bizonyos hányadát adomány formájában a Farmnak adják. Az egyenlőtlenségnek létezik egy másik, a lelki életben való elmélyülés szempontjából működő megnyilvánulási formája. Ez alapján három szintet különböztetnek meg: az avatatlanok, az avatottak és a kétszer avatottak szintjét. Az avatatlanokra nem vonatkozik például a már említett négy szabály, függőségük is jóval gyengébb, mint az avatottak helyzetében. Az avatás a párválasztási folyamat elindításának és a védikus esküvő megtartásának nem feltétele, bár azt mondják, jobb, ha az illető a lelki életben már egy mélyebb és szilárdabb szinten van, hiszen így könnyebben és tudatosabban tudja elterelni a figyelmét például a testi, nemi vágyaktól. Kétszer avatottnak kell lennie a vezetőknek, hogy a döntéshozatali folyamatokban inkább az ún. *lelki aspektus* és elvek valósuljanak meg.

Elvárások a párválasztás során

Adatközlőim (főleg nők) a beszélgetések során, többségében a lelki életben való érettséget, a mindennapi vallásos elmélyülést emelték ki, mint olyan értéket, amely párjuk választásában motiválta őket. De ez a kérdés még további kutatást igényel, szélesebb spektrumban szeretnék erről képet kapni, még akkor is, ha igen nehezen mérhető, hogy az illető nő milyen arányban figyeli meg kiszemeltje vallásosságát, illetve anyagi helyzetét. Sokszor a benne levő egyén sem tudja pontosan, hogy mely elvárások dominálnak az érzelmek kialakulásában. Bár megemlítendő, hogy a krisnás társulások nem feltétlenül érzelmi alapon kötöttek, adatközlőim úgy gondolják, a szerelem, szeretet a megismerés által alakul ki, és nem ez dominál a választásban. Természetesen ez nem minden esetben igaz, volt olyan Krisna-hívó nő, aki épp szerelme intenzitását hangsúlyozta, bár ezt elsősorban olyan kontextusban, hogy így sokkal nehezebb mindkettőjük számára a szexuális önmegtartóztatás.

Az elvárások két aspektusból jellemezhetőek: egyfelől *társadalomgazdasági erőforrásokkal*, másfelől *kulturális jellemzőkkel* (Bukodi 2002: 3). Társadalomgazdasági erőforrások azok a javak, amelyek biztosítják a család „jólétét”. A házasulandó célja

az, hogy ezt a jólétet a párválasztással is fenntartsa. Ennek tükrében az egyén a lehető legjobb erőforrásokkal rendelkező potenciális partnert keresi. Ez versenyt eredményez, melyre jellemző, hogy a hasonló erőforrásokkal rendelkezők fogják egymást választani, így egyfajta rétegendogámia jön létre. Bukodi Erzsébet kutatási eredményei szerint a szerényebb adottságúaknál a következő három lehetőség adódik (Bukodi 2002: 3) egyfelől nem házasodik meg, másfelől vár, amíg jobb feltételű potenciális partner lép be a házassági piac mezejére, harmadrészt egymás között házasodnak, növelve a homogámia nagyságát. A völgyben ez tisztán megnyilvánul, még hozzá a már említett névsor által, amit az autoritások felügyelnek, és erre azok írhatják fel a nevüket, akik társulni szeretnének. Szerényebb adottságú alatt itt azt értem, hogy nem rendelkezik konkrét elképzelésekkel a potenciális partnert illetően, és így hátrányosabb helyzetből indul, mint akik már ezen a lépcsőfokon túljutottak. Tehát ez a lista segít azon hívók számára, akik nem konkrét személy megnevezésével keresik meg az autoritásokat, illetve akik még hezitálnak a döntésben. Másfelől mankó a vezetőség, az autoritások számára, mivel így átláthatóbbá és kontrollálhatóbbá válik a házassági piac (Bukodi 2002:6). Vagyis a vezetőség informálva van a közösség azon tagjairól, akik társulni szeretnének, azaz akik „beneveztek a versenyre”. A házasodni vágyó kiválaszthatja a listáról a számára „legszimpatikusabb”³³ partnert és, ha a másik fél is beleegyezik, elkezdődhet a társulás már ismert menete. Ha nem egyezik bele, kétféle kimenetel létezik: vagy abba marad az ismerkedés, vagy ha az autoritások úgy látják, hogy számára ő lenne az ideális társ, akkor különböző eszközökkel igyekeznek elérni a társulás elindítását. Ez egy bonyolult, több szempontot magába foglaló döntéshozatali folyamat. Az autoritásban való bizalom az első lépcsőfoka a megértésnek. (Mester-tanítvány kapcsolata ez, és amit a guru, autoritás mond, az – szinte mindig³⁴ – evidencia,

33 Szimpatikus: „Az talán mindkét félnek fontos, hogy a lelki élet az fontos, hogy egy jó bhakta legyen. Lelki gyakorló legyen, eltökélt legyen. A lelki élet legyen neki az elsődleges, a legfontosabb. De ezt tényleg csak az egyik oldala, egyik része, mert van, aki tök szuper bhakta, de mint személyként úgy meg nem vagytok meg. Tehát fontos, hogy úgy is megértsetek egymást.” (Részlet Balázssal készített interjúmból.)

34 Az autoritást mindenféle kétséggel, problémával meg lehet keresni, de a párválasztás ilyen formában magánszféra, illetve inkább a „nem traktálom ezzel, fontosabb dolga is van az autoritásnak” hozzáállást véltem felfedezni. De kivételek ebben az esetben is vannak.

megkérdőjelezhetetlen. Ezen alapulnak az emberi kapcsolatok Krisna-völgyben. Ha a hívó megkérdőjelezné az autoritása választát, felborulna a tanítványi láncolat elvisége, ami viszont az egyik alappillére a Krisna-tudatnak.) Tehát, az autoritások figyelembe veszik a potenciális partner, krisnás terminussal élve természetét és a védikus horoszkóp eredményét. Még az is előfordulhat, az autoritás házasságra alkalmasnak tekinti azt a férfit, aki még sáfrányruhát hord, tehát szerzetes, de a jelenlegi kutatási anyagom szerint ez ritkán fordul elő. Mindenesetre, ha az autoritás véleménye eltér az egyik társuló fél véleményétől, az illető kétféle megoldás közül választhat: vagy elkezd az illető a társulást vagy nem. A névsoron szereplő házasodni vágyó Krisna-hívók ismerete után az egyén dönthet úgy is, hogy nem kíván egyikükkel sem társulni, vagyis az egyén jobb feltételekre vár. Egy bizonyos idő után ismételt felkeresheti ez ügyben autoritását, és reménykedhet a jobb lehetőségekben.

A Krisna-völgyiek szempontjából elmondható, hogy a kulturális jellemzők a megtéréssel, az indiai kultúra, filozófia, életmód elsajátításával homogénizálódnak. Példaként említhető a tradicionális indiai öltözet, az indiai táplálkozáskultúra, a sajátos „krisnás” nyelvezet. Mindezekkel párhuzamosan azonban egy erőteljes heterogén közegről is beszélünk kell, hiszen a hívók Magyarország minden tájáról érkeznek a völgybe, más szocializációs környezetből, felfogásból; kis falutól kezdve a városokon át egészen Budapestig, vagy akár külföldről is. Tehát kulturális, szocializációs különbségekkel rendelkező egyének közösségéről van szó, amit egyedül a felvett Krisna-tudat és az ahhoz kötődő kultúra egységesít. A hit és a hozzá átvett kultúrkör viszont nem képes kiszorítani a berögződött lokális szokásokat, akár ha csak a családonkénti különbségekre gondolok. Banális példának tűnhet, de egy párkapcsolat, házasság megromlása lehet a *rend*, a *tisztaság* különböző értelmezése. Egy Krisna-hívó nő mesélte, hogy a férjével már pár éve együtt éltek, mikor egyszer csak azon kapta magát, hogy férje állandóan veszekszik vele, hogy milyen rendetlenség van. Nem értette, hogy mi zavarhatja, hiszen a ruhák, a gyerek játéka a szekrényben voltak. Ő úgy érezte, rend van a lakásban. Végül egy csúnyább veszekedés közben derült ki, hogy a férj rend alatt a „minden tárgy mindennel párhuzamos” elvét vallja, és a ragyogó tisztaságot, tehát a mindennapos felmosást, a kilincstisztítást stb. Ez a konfliktus is annak tudható be, hogy az illető pár különböző szocializációs mintákkal és berögződésekkel rendelkezik. Ezek a

különbségek természetesen mindenhol megtalálhatóak, és nem kiküszöbölhetőek, de megfelelő mentalitással, nyugodt lélekkel áthidalhatóbbakká válnak a mindennapos veszekedések, nézeteltérések.

Ugyanígy fontos kérdés, hogy a kislány az édesanyjától tanulja meg a női szerepet, és majdnem biztos, hogy a gyerek örökli, illetve a szocializáció révén magába szívja az édesanyja tulajdonságait, stratégiáit, konfliktust megoldó vagy nem megoldó képességét. Kérdés, hogy ezeket a berögződött tulajdonságokat a megtérés, az életmódváltás, a hit, a tanítások képesek-e átformálni és akár a negatív tulajdonságokat megszüntetni.

A hozott anyag „felmérésére” kitűnő példa a védikus horoszkóp eredményeinek figyelembevétele. Eleinte nem értettem, hogy a magas százaléku kompatibilitás miért lehet negatív a két fél kapcsolatát tekintve, a házasságra. Erre Borbála hívta fel a figyelmet, amikor azt mondta, hogy a magas hasonlóság azért nem túl előnyös, mert ha probléma adódik akár a házasságban vagy a mindennapi életben, akkor a pár nem tud partner lenni, hisz a másik is hasonló stratégiákat alkalmaz. Ugyanakkor egy másik fontos aspektusra is felhívta a figyelmet, még pedig arra, hogy mennyire fontos a hasonló alap, az azonos értékrend, és hogy a „hozott anyag” megegyezzen.

„És hogy ha mondjuk, az jön ki, hogy ilyen 30% az összeillőség, akkor felejtsd el. Mert hiába tetszenek egymásnak, különbözik annyira az értékrendjük és az a vicc, hogy ez akkor jön ki, mikor megszületik a gyerek, előbb nem. Mert mihelyt megszületik a gyerek automatikusan Krisna-tudat ide vagy oda, kijön belőled, hogy hogyan neveltek a szüleid. És hogy hogyan éltek, mert az úgy bele van vésvé az összes sejtébe, hogy akkor ezt így kell akkor az úgy jó. Hát nekünk volt olyan, az első két évben tök sokat veszekedtünk, de nagyon sokat, mikor összeházasodtunk. Mondtam is, hogy mi a francra volt jó az a három év, hogy ha így tépjük egymást és két év után jöttem rá, hogy egy az egybe azt csinálom, amit az anyám.”³⁵

A párválasztás vertikális dimenziója

A partnerszelekció a tágabb halmaztól a szűkebb halmaz felé irányuló választási folyamat. Vagyis a házasság kialakítja a maga ismertségi, baráti körét, ami alapvetően kulturális minták, a közös értékek, a közös gondolkodásmód alapján szerveződnek. Ez a potenciális házastársak legtágabb csoportja. Ezt párhuzamba állítottam a Krisna-tudattal való ta-

lálkozással, és ez alapján a Krisna-völgyiek esetében három lépcsőfokot különböztettem meg a potenciális házastárs megtalálásának folyamatában:

1. Krisna-tudattal való megismerkedés. Erőteljesen szűkítő mechanizmus, lényegi határvonal a gondolkodásmód, a vallási tanítások betartása felé haladó folyamat. A „más” értékeket vallók „kizárása”, és a közös értékekkel bírók feltérképezése, kapcsolatfelvétel, kapcsolattartás jellemzi.

2. Az ideológia teljes átvétele, meggyőződés, és az eszerint való életmódváltás, aktivizálódás, a megtérés/áttérés fázisa. Egyre határozottabb az egyéni életút helyes döntésében, a jövőkép letisztulása, esetleges biztonságérzet, „hazaérkezés” érzése a hasonlóan gondolkodók megtalálása miatt.

3. Életmódváltás. Ki-, illetve beköltözés. Krisna-völgy a Krisna-tudat magyarországi központja, és itt próbálnak a legaktívabban a szentírások szerint élni. Vallásgyakorlat jellemzi a mindennapokban. Ezen a csoporton belül választ partnert, és a gazdasági erőforrások működésbe lépnek. A völgyben lakás elismeréssel jár a nem ott élők szemében, hiszen ők próbálják a legtökéletesebben kivitelezni a tanításokat. És egyben ez a legkontrolláltabb közössége³⁶ a Krisna-tudatnak. A beköltözés sokkal erőteljesebb függést is jelent az egyháztól. Ebben a fázisban a párt választó személy már konkrét partnert választ. Természetesen ez a három fázis elméleti, és egy vertikális mozgás a vallásgyakorlat elmélyülésében, és a potenciális házastárs megtalálásában. Ez nem jelenti azt, hogy minden egyes Krisna-hívó így választ partnert (lásd például azokat, akik már házasként költöznek be).

A szülői család helyzete

A harmadik fél az a közeg, ahol az egyén szocializálódott, felnőtt, vagyis a szülői család (Bukodi 2002: 5). A család érdeke az, hogy minél sikeresebben megóvja a házasságkötőket a kifelé irányuló partnerkapcsolatoktól, vagyis a csoportkohézió megtartására szolgáló endogám házasság elérése a végleges cél. A csoporthoz tartozást kifejező normák, a csoportidentifikáció, a közös értékek, a közös történelem, a közös sors segíti elő az összetartozást. Krisna-völgy esetében érdekes helyzet áll elő, mivel többségének a szülei, családja nem él a völgyben, a harmadik fél a közösség többi tagjára, illetve a vezetőségre, az autoritás és mentor rend-

35 Részlet Borbála matadzsival készített interjúmból.

36 Ilyen szigorú életmódbeli szabályozások nincsenek máshol Magyarországon. Az ellenőrzés is nehézkes lenne például a budapesti hívők esetében.

szere korlátozódik és ebben az időszakban *kvázi rokonként* funkcionálnak. De meg kell jegyezni a kint lakó, akár nem Krisna-tudatú szülők közvetlen kontrollját, amelynek hatása, sikeressége családtól függően változik. A mentorházaspár jelenlétében beszélgethetnek először a társulók, az első beszélgetésen velük együtt tárgyalhatja meg a két fiatal a jövőképjüket, elképzeléseiket, a mentor házban találkozhatnak csak. Kis mértékben az autoritás is megemlíthető, mint szülő-helyettesítő intézmény, abban az esetben, ha ellenzi vagy épp ellenkezőleg a társulók ellenére támogatja az ismerkedést és végül győz a véleménye. Ebben a speciális helyzetben a döntést az autoritás mondja ki, így a biológiai szülők, mint „házasságkötők”, tanácsadók háttérbe szorulnak vagy egyáltalán nem jelennek meg. De vannak olyan völgyben lakó krisnás házaspárok, akik szorosan tartják a kapcsolatot szüleikkel. Az előző fejezetben már tárgyalt különböző szocializációs forrásokból adódó problémák, a származási háttér, amely megjeleníti azt a kulturális klímát, értékorientációt, amelyben az egyének felnőnek, kvázi kiesnek a házassági piacon történő egyéni prezentációból. Hiszen a Völgyben lakók, még ha ismerik is egymás előtörténetét, akkori énjüket, személyiségüket nem. A házassági piacon pedig a „krisnás” preferenciáikat hangsúlyozzák a házasodni kívánó hívők. A szülői család anyagi helyzete, gazdasági stratégiái, kulturális értékei növelhetik, illetve csökkenthetik a házasodni kívánó fél értékeit. Kutatásom további részét képezi annak vizsgálata, hogy a biológiai szülők anyagi helyzete, iskolázottsága befolyásoló tényezővel bír-e egyes hívőknel a párválasztásban, vagy effajta relációt nem lehet megfigyelni. A csoportkohézió erősítésére és az intézményesülésre példa a farmba való bekerülés szigorú szabályrendszere, mely kontrollként, szűrőként funkcionál.

Összegzés

A dolgozatomban említett társadalmi változásokra, problémákra, vagyis a piacgazdaság eredményeként megjelenő állandó versenyhelyzetre, amely az élet majdnem minden területén megfigyelhető a nők-férfiak esetében egyaránt, reflektál a krisnavölgyi közösség, mind az elvekben, mind a gyakorlatban. Bár némi ambivalencia megjelenik azáltal, hogy míg elméletileg, a tanítási elvek szerint minden hívő egyenlő a másikkal, addig mind lelki, mind anyagi, vagyoni vonatkozásban hierarchiát lehet felépíteni. Igaz, az anyagi különbségek markánsan

megjelennek (van, aki egy szoba – konyha – fürdő elosztású lakásban lakik, és van, aki egy többszobás házban),³⁷ de a lelki kiszolgáltatottság, a stresszes életmód jóval alacsonyabb, mint makrotársadalmi szinten. A családtípusok pluralizálódása, a válások miatt megjelenő élettársi, rokon kapcsolatok, vagyis a bizalmi kör magas fluktuációja sem jelenik meg a Völgyben, hiszen egyfelől fiatal közösségről van szó, amely közösség többsége csak pár éves házaspárokból vagy épp a társulás időszakában álló párokból áll. Fontosnak tartom azonban megemlíteni a nem krisnás családi háttér hiányát vagy annak pluralizálódását, hiszen ez folytonosan hatással van az egyénre. A válás tiltásával, és a párválasztás ellenőrzésével épp a családi pluralizálódásra kínál választ ez a krisna-völgyi közösség. A hívők magas hányada éppen ezért választotta a Krisna-tudatot és a Völgybe való beköltözést, hogy a városi léttel azonosított modern társadalom szélmalomharcából kikerüljön.

Míg maga a Krisna-tudat és a hozzá tartozó kultúrkör, világnézet egységesíti ezt a közösséget, a dolgozatomban tárgyalt szocializációs különbségek heterogenitást váltanak ki. A reszocializáció és enkulturáció a mai napig folyamatban van a közösség életében. A jövő kérdése, hogy amikor már a Krisna-völgyben születettek a párválasztás, családalapítás időszakába lépnek, milyen elvek mentén fogják ezt tenni és mennyivel lesznek ők homogénebb közösség az alapítóknál, az elsőgenerációsoknál, vagyis a szüleikénél. Mennyivel válik mélyebbé, homogénebbé az ő szüleik idejében még felvett kultúra? Ruth Benedict a *Kultúra mintái* c. munkájában egyértelmű állásfoglalást tesz amellett, hogy a kultúra inkább tanult, mint öröklött tulajdonság. Mindezt úgy fogalmazza meg, hogy „a kultúra nem biológiailag örökíthető komplexum” (Benedict 1975: 191-202), mára már ez a tézis evidenciává vált. Tehát Benedict véleménye a hagyományok átadásának a kulturális folyamatban van nagy szerepe. Margaret Mead a szocializációs formákra vezeti vissza az amerikai társadalom problémáit (Mead 1970: 210-327). Éppen a heterogenitásából adódóan, hiszen kulturális minta-változatokkal rendelkező egyének közösségéről van szó, Mead nem kínál fel megoldási praxist. Mégis egységes társadalomként kezeli, azért, mert bár a közös múlt nem, de a közös jövő, az ún. „*amerikai álom*” fontos alkotó-, szervező-, és homogenizáló eleme ennek a társadalomnak (Mead 1970: 210-327). Ruth Benedicttel együtt úgy vélik, hogy elegendő egy egységes cél

³⁷ Ezen egyenlőtlenségek háttere még további kutatást igényel.

ahhoz, hogy azonos kultúraként kezeljünk egy társadalmat (Benedict 1975: 191-202).

Claude Lévi-Strauss szerint ahhoz, hogy a rokonsági struktúra létezni, működni tudjon, három családi kapcsolattípusnak kell meglennie: a vérségi, a házassági és a leszármazási kapcsolatnak (Lévi-Strauss 2001:49). Ha ez alapján tekintek a Krisnavölgyi közösségre, még igencsak gyerekcipőben jár. Természetesen tudom, hogy ez a párhuzam nem teljesen állja meg a helyét, hiszen nem arról van szó, hogy aki nem tartja a nem krisnás szüleivel a kapcsolatát, annak nem is léteznek a biológiai szülei, hanem ezt az elméletet társadalmi vonatkozásában használom fel a krisna-völgyi közösség társadalmára. Mint már többször említettem dolgozatomban, a krisna-völgyi társadalom egy tudatosan létrehozott közösség, ebből adódóan az egyének rokoni hálója hiányos vagy meg sem jelenik. Ugyanakkor, éppen a megalkotottságából adódóan azt figyelhetjük meg, hogy az élet minden területén, az intézményesülés, racionalizáció folyamata során szabályokat alkotnak, és ezekkel kompenzálják hiányosságukat. Gyönyörű intézményesítő példa a már tárgyalt mentorság intézménye, melynek megalkotására, funkcióját tekintve, pont azért volt szükség, mert a nem krisnás biológiai szülők a krisna-völgyi társadalomban nem vesznek részt, így társadalmi szülőkké helyettesítik szerepüket a párvalasztás, társulás időszakában.

Bibliográfia

Ágoston László

- 2007 *Elméletek, módszerek és gondolatok az életminőség kapcsán*. In: Az életminőség fogalmán túl, DEMOS Magyarország Alapítvány. 2007.4, 15-18, 29-33, 49-54, 61-63.

Benedict, Ruth

- 1975 *A kultúra mintái*. In: Maróti A. (szerk.): Forrásmunkák a kultúra elméletéből. Szöveggyűjtemény. Bp. Tankönyvkiadó. 191-202.

Bukodi Erzsébet

- 2002/2 *Ki kivel (nem házasodik)? A partnerszelekciós minták változása az egyéni életútban és a történelmi időben*. *Szociológiai Szemle*. 28-58.

Farkas Judit

- 2009 *Ardszuna dilemmája. Reszocializáció és legitimitáció egy magyar Krisna-hitű közösségben*. L'Harmattan Kiadó.

Földházi Erzsébet

- 2008 *Az első házasságkötés után. A párkapcsolatok dinamikája, egyszülős családok kialakulása és megszűnése Magyarországon a 20. század második felében*. PhD értekezés.

Geertz, Clifford

- 1994 *Sűrű leírás*. In: Geertz, C.: Az értelmezés hatalma. Antropológiai írások. Bp., Századvég. 170-199.

Kamarás István

- 1998/3 *Az odaadás nektárja* (Magyar krisnások világlátása). In: Liget. 63-78.

Köves Katalin

- 2001 *Intézményesülési folyamatok a somogyvámosi krisnás közösségben*. Szakdolgozat, ELTE Szociológiai Tanszék.

Lévi-Strauss, Claude

- 2001 *Gondolatok a rokonság legkisebb alkotóeleméről*. In: Lévi-Strauss: Strukturális antropológia. II. Bp., Osiris. 74-96.
- 2001 *Strukturális elemzés a nyelvészetben és az antropológiában*. In: Lévi-Strauss: Strukturális antropológia. I. Bp., Osiris. 37-53.

Mead, Margaret

- 1970 *Férfi és a nő. A két nem viszonya a változó világban*. Bp., Gondolat. 1970. 210-327. (Új kiadása: Bp. Osiris, 2003. 206-326.)

Turner, Victor

- 1997 *Átmenetek, határok és szegénység: a communitas vallási szimbólumai*. In: Mérföldkövek a kulturális antropológiában. Szerk.: Bohannon, Paul. Bp., Panem. 675-711.
- 2002 *A rituális folyamat*. Osiris Kiadó.

Utasi Ágnes

- 2006 *Társadalmi tőke és bizalom*. *Kritika*. XXXV. Évf./6. 4-9.
- 2002 *A bizalom hálója. Mikro-társadalmi kapcsolatok, szolidaritás*. Bp. Új Mandátum Kiadó. 155.
- 2007/1 *Az életminőség feltételei*. MTA Politikai Tudományok Intézménye. *Műhelytanulmányok*, Digitális Archívum.
- 2001 *Fiatal egyedülálló nők párkapcsolati esélye*. In: Nagy I. – Pongrácz T-né – Tóth I. Gy. (szerk.): *Szerepváltozások*. Budapest: TÁRKI - Szociális és Családügyi Minisztérium, 2002, 282 p. (113-133. p.)

<http://mek.oszk.hu/04800/04806/> letöltés dátuma: 2010. 08.12.

<http://krisnavolgy.hu> letöltés dátuma: 2010. 08. 12.

<http://okovolgy.hu> letöltés dátuma: 2010.08. 12.